

ROCAGUINARDA

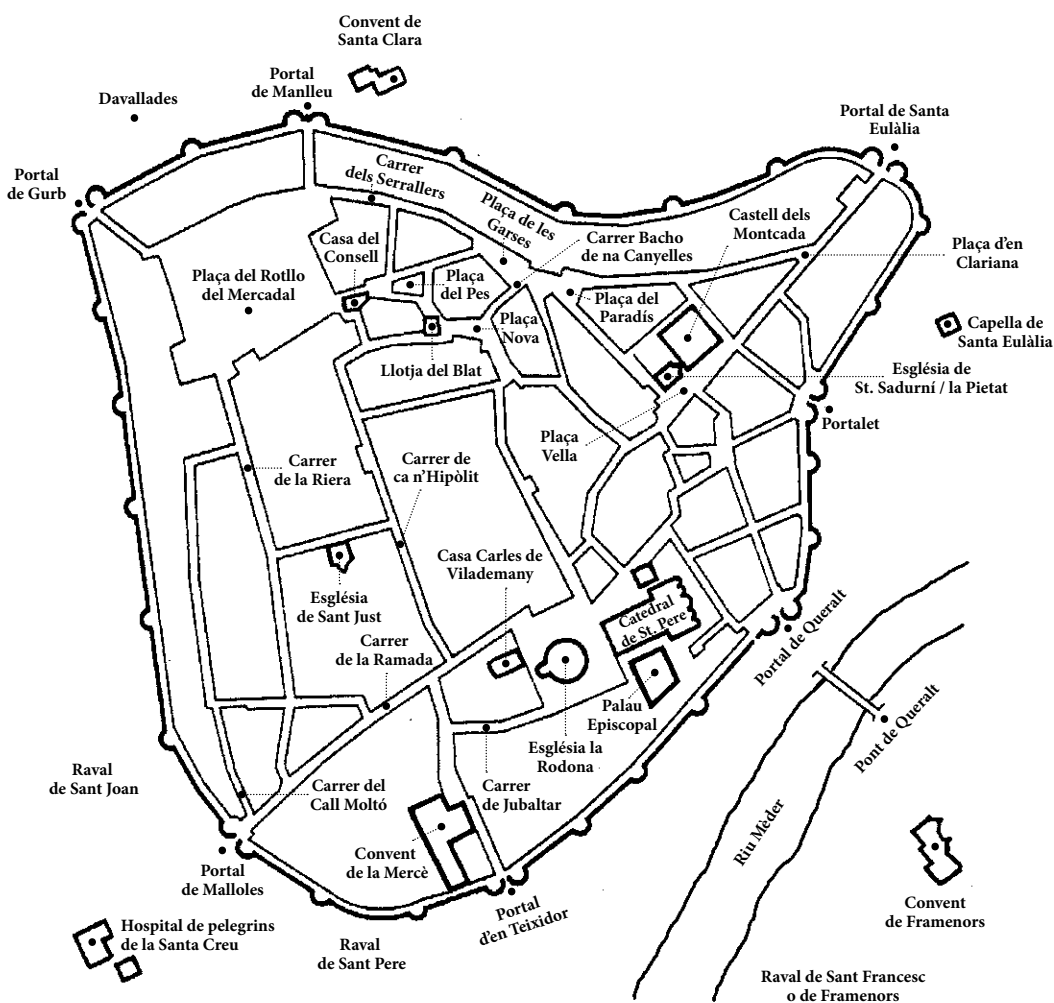
El bandoler

GERARD
BUSSOT LIÑÓN

ROCAGUINARDA

El bandoler

*Lloat per Cervantes, estimat pel poble
i odiat pels virreis de Catalunya*

PLÀNOL DE VIC
Muralls 1602-1610

ROCAGUINARDA. El bandoler

Primera edició: març del 2019

© Gerard Bussot Liñón, dels textos

© Leo Flores, de la il·lustració de la coberta

© Editorial Efadós, d'aquesta edició

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Polígon industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

© Editorial Efadós, de la col·lecció

El Fil de la Història

Direcció de la col·lecció:

Agustí Alcoberro i Pericay

Coordinació de la col·lecció:

Elisabet M. Nogareda

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Base del plànol del Vic medieval, d'Eduard Junyent Subirà (sobre la delimitació de la muralla, carrers, places i edificis a l'interior). Adaptació del plànol, arranjaments, noves edificacions fora i de l'interior de les muralles: Gerard Bussot.

ISBN 978-84-17432-13-3

DL B 5805-2019

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

*A la Sílvia, que sempre estarà
entre nosaltres.*

*A l'Eva i la Sònia, les nostres filles,
que estimem tant.*

Als meus pares, Òscar i Lúcia.

A la Montse, per ser al meu costat.

En defensa del rei

*Agropoli, poble situat a la mar Tirrena, al Regne de Nàpols
(novembre de 1616)*

La nit s'esvaïa entre un núvol d'imperceptible boirina. El silenci colpia tots aquells homes veterans bregats en mil combats que, situats al peu d'una margenada plena de vegetació, amb arcabussos i mosquets, els uns, i piques i espases, els altres, esperaven les ordres dels oficials per presentar batalla. L'adrenalina impregnava els seus cossos a l'aguait de qualsevol detall o moviment que els indiqués que l'hora de batre's havia arribat. Eren els soldats d'elit de l'exèrcit de Felip III, el Pietós, rei de Castella i Lleó, Aragó, València, Portugal, Sicília, Nàpols, Sardenya, príncep d'Astúries, duc de Borgonya i comte de Barcelona, que defensaven les possessions del monarca en terres llunyanes.

Del mig de la formació va sortir un grup d'homes que van avançar sigil·losament i es van situar al capdavant. No eren més d'una vintena, però tothom els va fer pas i els va reverenciar. L'escamot de militars no duia cap mena de protecció, ni cuirasses lleugeres a l'altura del pit, ni faldilles metàl·liques que protegissin les extremitats inferiors, ni guardabraços, ni colzeres. Només el morrió, un casc en forma de mitja ametlla i amb les ales gairebé horitzontals heretat dels antics conqueridors, protegia la testa d'alguns d'ells dels cops dels adversaris. Tampoc duïen les típiques espases toledanes, ni la *quitapenas*, la daga biscaïna que feien

servir amb la mà esquerra en combats a curta distància. Curiosament, aquest escamot, tot i pertànyer al Terç Vell de Nàpols en terres de la baixa península Itàlica, portava armes fabricades amb un acer forjat a les antigues forges catalanes.

Els homes es van disposar a pujar un terraplè que els separava d'on havia acampat l'enemic. Desprevingut i confiat per la nit, ho havia fet entre les naus ancorades a la badia i la petita cala en forma de petxina, sota el promontori fortificat de la vila, observats per més de 300 companys d'aquell terç. El grup d'elit duia camises blanques amb mànigues folgades que se cenyien al canell per reconèixer-se durant el combat. Era una reduïda formació dels millors soldats per perpetrar una ràtzia contra els pirates barbarescs que, a manera d'armada i exèrcit incontrolats, gosaven saquejar territoris de la monarquia hispànica. Els anomenaven *els encamisats*, la flor i nata d'aquells temibles terços. I, si algun perill insalvable s'interposava al davant i no n'hi havia prou amb les espases i les dagues, cada un d'ells portava penjats d'una xarpa que els creuava el pit un parell de pedrenyals, l'arma de foc a manera de pistola llarga típica dels bandolers catalans. Poc abans que l'horitzó volgués enfarinar el cel, un ajudant del mestre de camp, amb un barret d'ala ampla al cap, es va apropar a qui havia d'encapçalar la missió.

—Esteu preparat, capità? –va preguntar prenent-lo pel braç.

—Ho estic, i els meus homes, també.

—Aleshores, ja sabeu el que heu de fer.

L'oficial va fer que sí.

—Entrarem al campament, clavarem els canons i ens replegarem –va precisar-. La resta l'hauran de fer els vostres homes.

—Això, deixeu-m'ho a mi. Vós intenteu que l'enemic manobri cap al pas de la canyada –va demanar-li.

—Els portarem fins allà, no ho dubteu.

—Bé, els estarem esperant en formació tancada; serà el lloc on els farem més mal.

—I les naus per tallar-los la retirada? –va interpel·lar-lo el capità.

L'ajudant es va fregar el mentó, cavil·lós.

—Les galeres no es podran fer a la mar amb aquest temps.

—Llavors, només hi ha la infanteria per plantar-los cara, oi?

—Només nosaltres, capità –va refermar-se l'ajudant del mestre de camp.

El cap dels encamisats va fer silenci, com si valorés la situació que havia d'afrontar sense l'ajut dels vaixells de l'armada; tot seguit va dir:

—Farem la nostra feina; podeu estar-ne segur.

—Confio que així sigui –va contestar l'ajudant.

El capità va assentir.

—Comenceu, doncs, l'aproximació; no hi ha temps per perdre.

—A les vostres ordres.

L'oficial va mirar cap als seus homes i els va veure disposats a seguir-lo. La seva gent el contemplava amb la fe que no els podia passar res dolent. Fins i tot sabent on els portava, per la perillositat de la missió i per la defensa que farien els musulmans amb qui s'havien d'enfrontar. Segur que molts d'ells hi deixarien la pell. Tot i això, aquells soldats confiaven en el seu comandant, i molts l'havien seguit durant anys de campanya per terres hostils plenes de dificultats.

El capità va desembeinar l'espasa amb gest consirós. Abans d'anar cap a l'enemic, un frare de la companyia, vestit amb un hàbit arrossinat de color marró, li va fer besar els peus d'un Sant Crist crucificat que enarborava. La resta d'homes s'hi va apropar i va fer el mateix.

La missió no era gens fàcil ni per a l'avançada d'homes que havien d'obrir pas, ni tampoc per a la resta de la companyia. Feia dies que el virrei de Nàpols, Pedro Téllez-Girón y Velasco, havia rebut informació sobre l'arribada a la badia d'Agropoli, un port natural a l'abric dels vents a la regió de la Campània, entre les poblacions de Salern i Castellabate, d'una flotilla barbaresca de tres naus i diversos falutxos que s'havien arrecerat a l'espera d'una millora del temps. Els infidels havien muntat el campament a la platja després de saquejar les cases i la ciutadella, i de foragitar-ne la gent. Fortificats al sorral, amb quatre mitges colobriners, uns petits canons de nou lliures portats des dels vaixells i emplaçats a cada banda de la badia, maldaven per tornar a fer-se a la mar. Però

les condicions meteorològiques d'aquells dies els havien fet una mala passada en obligar-los a romandre a terra. El virrei tenia ara una bona oportunitat per castigar-los i mostrar la seva fermesa contra aquells que atacaven els interessos del regne.

Així, tan bon punt en va tenir coneixement, va enviar una companyia dels terços fortament armada des de la guarnició de Salern per exterminar aquella pirateria que s'havia redossat a Agropoli. La recerca de l'enemic no havia estat fàcil. El fort temporal també va trastocar els plans del canceller, ja que no va poder comptar amb una ràpida incursió naval dels seus homes acantonats a l'illa de Capri, tallar-los la retirada i agafar-los entre dos fronts. La infanteria, sense el suport de les galeres i els seus mariners, va haver de recórrer a peu les tretze llegües que els separaven dels otomans en menys de catorze hores de dura marxa.

En caure la nit, el grup armat va arribar a la població i va esperar fins a trenc d'alba per situar les forces en prevenció d'atac. La tàctica del terç per combatre'ls en terra ferma els donava força avantatge. La reduïda secció de l'encamisada s'introduiria pel centre del campament i, després de silenciar la guàrdia, es dividiria en dos escamots i clavaria els canons situats a cada banda del port provocant les majors baixes possibles. Després es reagruparia i començaria a retirar-se en direcció on es trobava apostada la companyia, a redós del coll de la canyada, perseguits pels barbarescs. Allà, en una perfecta emboscada, formarien front de batalla. Primer, obririen foc els mosquets, a uns cent metres de l'enemic, recolzats en una forquilla per sostenir els deu quilos que pesava l'arma. A continuació ho farien els arcabussers, amb armes més lleugeres i a una menor distància. La resta d'homes, enquadrats en una formació compacta, amb llargues piques de més de cinc metres, maniobraria fins a impactar amb el gros de les forces hostils, com si es tractés d'una closca d'eriçó metàl·lica plena de punxes, ajudats per un destacament més reduït d'arcabussers mòbils que protegirien els flancs de la companyia.

L'ordre de combat es va donar. Els encamisats van trescar en silenci pel marge amb les espases i dagues a punt. Des de baix, l'ajudant, amb grau de sergent major, va xiuxiuejar:

—Que Déu us acompanyi, capità.

L'oficial el va fitar, seriós.

—Que així sigui –va respondre.

I amb una decidida actitud es va disposar a avançar, preparat per fer servir les armes.

L'escamot es va arrossegar entre els matolls de la platja, empesos pel fort vent, fins a albirar la guàrdia. El ruixim els acaronava la cara i els ulls els coïen per la salabor de la marinada. Amb tot, van continuar reptant en silenci fins a apropar-se als sentinelles. Aleshores, diversos homes van alçar-se i amb un ràpid moviment van degollar la guàrdia. Ni un crit, ni tan sols una lamentació van deixar sortir dels seus llavis; tal vegada només un dèbil i gairebé imperceptible sospir com a prova que se'ls escapava la vida.

Des d'allà, el grup va poder sentir les converses de l'enemic en la llunyania i va seguir avançant. Ara ho feien a peu dret, sense amagar-se i enmig de la penombra de l'albada. El seu objectiu era arribar al més ràpid possible al centre del campament i, des d'allí, escometre qui s'hi interposava per inutilitzar l'artilleria. La seva sobtada presència va agafar de sorpresa els barbarescs. Amb un ímpetu fora de cap mirament i amb una habilitat excepcional a l'hora de manejar les armes, aquells homes van començar a batre's i a fer-se pas entre els pirates. «A carn, a carn!», van sentir cridar el capità de l'escamot ventant cops d'espasa a tort i a dret. Els encamisats van aprofitar l'estupefacció dels otomans per fer camí enmig d'una desbandada general. Els soldats es desplaçaven arrambant amb tots els qui es posaven al davant. Fintaven amb el cos, saltaven per sobre dels entrebancs del bivac movent-se amb desimboltura d'un lloc a l'altre, esquivant els cops de l'adversari. A voltes s'apropaven al contrincant o s'allunyaven quan els convenia per reprendre forces i contraatacar amb més empena. Les espases s'entortolligaven amb les de l'enemic pressionant ferro contra ferro, fent xerricar els metalls o redoblant moviments fins a ferir de mort el contrari.

Va ser tan ferotge la lluita que, ben aviat, aquell escamot es va trobar al centre de l'acampada després de deixar una reguera de cossos estesos a la platja. Els pavellons aixecats en aquell indret, a

manera d'improvisades tendes de campanya, van ser cremats fent servir les teies dels mateixos focs del campament. Just allí, el grup es va dividir i va escometre les peces d'artilleria que els musulmans havien emplaçat a cada banda del sorral.

En aquell moment, el capità, que precedia una de les seccions, va demanar a un dels soldats:

—Claveu els canons, Biarnés!

El caporal d'esquadra, un home de cos ferreny, d'abundants cabells i barba poblada, es va girar cap a l'oficial després d'haver seccionat amb la daga la jugular d'un barbaresc.

—Ara mateix ho farem –va respondre amb la camisa amarada de sang aliena.

—Feu-ho d'una vegada! –li va requerir, ansiós, l'oficial.

El militar va fer un parell de passes enrere, va guaitar a cada banda, com si avalués l'arribada d'otomans que acudien a la defensa de l'artilleria, i va semblar dubtar.

El cap dels encamisats va exclamar aleshores:

—Ja us guardem nosaltres les espatlles. Claveu-los d'una punyetera vegada!

Qui havia anomenat Biarnés es va dirigir a uns altres soldats que tenia al seu costat.

—Gotanegra, Crespí, Codolar, seguiu-me –els va indicar.

Els quatre homes van córrer en direcció cap a les peces d'artilleria desfent-se de qui s'interposava al seu pas. Una vegada hi van arribar, van entaforar a cops de maça uns llargs punxons dins l'oïda o fogó de les colobrines fins a inutilitzar-les. Al seu voltant es va dibuixar un petit cercle d'espadaixins protegint els companys.

Però el gros de les forces barbaresques ja havia reaccionat a l'atac d'aquell reduït escamot. Un cop es van poder reagrupar, amb tot el desconcert inicial a què havien estat sotmesos, es van disposar a aniquilar tots aquells agosarats intrusos.

—Fotem el camp! –va ordenar el capità.

—Enrere..., enrere! –va cridar Biarnés als companys.

Tots els membres de l'encamisada van girar cua i van sortir corrents fent-se pas a cops d'espasa entre els musulmans.

La tàctica emprada pels soldats d'elit del Terç Vell de Nàpols per fugir de l'enemic, replegant-se des de la platja fins a concentrar les seves forces al mig del bivac, en un únic escamot en direcció al pas de la canyada, va provocar que tota una multitud de pirates els seguissin embogits. Dirigits amb premeditació cap a la rereguarda on romania oculta la companyia armada a punt d'intervenir, va provocar una emboscada que els otomans havien obviat en l'afany de donar-los cacera.

L'ordre de combatre la va donar l'escamot que retrocedia perseguit per l'enemic. En un no res es va aturar, es va agrupar i es va alinear sobre la margenada, d'esquena als companys del terç que estaven amagats al fondal de canyes. A l'acte, van desenfundar els pedrenyals i van engegar dues descàrregues consecutives que van abatre un munt de perseguïdors. Immediatament, els encamisats van desaparèixer perdent-se entre la margenada.

La resta de barbarescs, enfurismats per aquell vendaval de trets, i empesos per una folia descontrolada de venjança, es van endinsar en la vegetació de ribera sense preveure que els esperava una força militar per combatre'ls. Aviat es van adonar del seu error, però ja no van ser a temps de recular: els arcabussers que cobrien els flancs els van tallar la retirada. Agafats entre dos focs, van intentar sortir del parany, però la formació compacta del terç se'ls va llançar al damunt. Després d'una potent descàrrega frontal dels mosqueters, les seccions mòbils situades dalt la margenada van disparar els seus arcabussos. Sense treva, l'esquadró de piques i alabardes va intervenir-hi amb furor.

No obstant això, el combat que es presentava no era el tradicional, ni amb el que estaven acostumats a enfrontar-se aquestes companyies. La seva tàctica o doctrina militar diferia molt d'aquella lluita anàrquica en què l'enemic es batia sense ordre ni concert. Inspirats en una gran formació compacta que havia donat molt bons resultats en els camps de Flandes, els terços realitzaven incessants moviments d'alineació i maniobres agrupats en blocs geomètrics, en què els flancs es corbaven per protegir el centre o formaven en falca per penetrar com un ariet en les primeres línies de l'adversari. En terres de la península Itàlica, afrontant

les escaramusses barbaresques, el combat esdevenia confús i gens estratègic. S'havien de fer servir tàctiques en què l'agrupació es dividia en petits grups per escometre els pirates, que es batien en partides d'homes, sense ordre, però amb una gran virulència.

La lluita va esdevenir ferotge en aquells moments. Una gran part dels otomans va ser massacrada pels terços, però diverses faccions van poder escapar-se entre la margenada i fer-se enrere. A correuita, van travessar la platja i van intentar llançar a la mar les barcases que tenien varades, però les abrivades onades trencant contra la línia del sorral van impedir que els pirates poguessin anar fins als vaixells. Molts d'ells van ser escombrats pel violent onatge que s'estampava contra les roques aixecant dolls d'escuma blanquinosa. Altres s'esforçaven a remar cap a les naus, però eren retornats al litoral amb forts cops de mar que feien que s'estavellessin amb les embarcacions.

L'escamot del capità no va desaprofitar l'ocasió. Lluny que els pirates fessin servir l'artilleria naval des dels galiots pel fort tràngol que els feia brandar de proa a popa i de babord a estribord, van assaltar els musulmans que encara eren dins l'aigua i, en una lluita cos a cos, els van donar mort.

Poc abans que el dia es llevés, el combat va acabar. Per les margenades i matolls hi havia un munt de cossos jaient sense vida. D'altres ho feien més enllà, al costat de les restes fumejant dels tendals que havien servit com a improvisat campament dels pirates. Amb tot, faltava encara poder arribar fins a les naus barbaresques. I, si als musulmans el temporal els havia impedit d'arribar-hi, a ells els passaria el mateix si intentaven abordar-les des de la platja. No tenien cap altre remei que esperar que la tempesta amainés.

Malgrat que les forces es van reagrupar a l'espera d'una millora del temps, el vent va continuar bufant, abrivat. Des de la llunyania, protegits darrere el marginal, el grup d'homes del Terç de Nàpols sentia com les onades s'estavellaven contra les roques.

El sergent major es va apropar a l'oficial de l'encamisada. Aquest, assegut al costat dels companys, s'entestava a netejar l'espasa amb un manyoc d'herbes.

El superior va dir:

—Heu fet una bona feina, capità –va reconèixer.

L'home va aixecar el cap i el va mirar amb una certa reserva.

—No servirà de res si no s'aborden les naus –va contestar, poc interessat en l'afalac.

—Bé, d'això es tracta; d'abordar-les, oi?

L'oficial el va escutar.

—Amb aquest temporal no s'hi podrà fer res –va pronosticar—. Haurem d'esperar que millori el temps. Potser amb l'arribada de la flota n'hi haurà suficient.

L'ajudant del mestre de camp es va cargolar el bigoti i va afinar-ne una de les puntes.

—No podem permetre'ns que els pirates llevin l'àncora i naveguin mar endins.

El capità es va alçar amb cautela i va aprofitar-ho per enfundar l'espasa. Quan es va posar dret, es va poder veure la seva important alçada. Era un home de complexió espigada però força musculat, d'una trentena d'anys, de pell rogenca, cabells rossencs i mirada profunda. Les seves faccions, dissimulades sota una lleu barbata i bigotet, delataven la duresa d'una vida viscuda amb no gaire fortuna. Amb tot, mantenia encara un posat digne i altiu, tant en la seva manera de parlar com de gesticular.

—M'esteu demanant alguna cosa en concret, senyor? –el va interpel·lar l'oficial.

—Tinc ordres explícites del virrei, capità.

—I quines són aquestes, si es pot saber?

—Capturar les naus en perfecte estat, costi el que costi.

Totes les mirades dels soldats es van dirigir al seu cap.

—Ens ha costat molta sang aquesta lluita –li va fer saber—. Avui he perdut tres dels meus homes.

—Sou aquí per servir el nostre rei, no ho oblideu.

El capità s'ho va repensar i va fer que sí amb el cap.

—D'acord, som aquí per servir-lo, tal com es va pactar.

—Exactament.

—Bé, digueu-me què hem de fer.

—Abordar les naus quan les condicions siguin més favorables.

—I si no ho són?

A l'ajudant se li va dibuixar un rictus als llavis.

—Esperareu un parell d'hores. Llavors, encara que no hagi amainat, ho intentareu.

L'oficial ho va acceptar, a desgrat.

—No cal que us digui que això serà molt perillós –va qüestionar.

—Els agafarem de sorpresa si més no –va respondre el sergent major.

—Amb temporal i a la claror del dia?

—De la manera que sigui, si Déu ho vol així, capità.

—Tant de bo Déu us escolti.

—Vós feu el que us mano i res més. Us deixaré un reforç de trenta homes.

El responsable de l'encamisada va moure el cap, dubitatiu.

—Serà una acció molt temerària, però, si s'ha de fer, ho farem –va acceptar a la fi.

—Així ho desitjo, capità Rocaguinarda.¹

En aquell precís moment, l'albada s'imposava a la foscor que havia regnat durant la batalla, mentre la lluna plena de novembre, roja com la sang vessada, donava pas a la claror d'un nou dia.

1

www.efados.cat/fil/rocaguinarda1

L'abordatge

Dues hores després del combat, el temporal encara no havia minvat. El fort tràngol aixecava un onatge que s'estampava una vegada i una altra contra les roques i la platja d'Agropoli. Durant aquest temps, els homes que manava Rocaguinarda havien estat valorant com havien d'abordar aquelles naus ancorades al mig de la badia. L'únic que podien esperar era que cap d'aquells pirates que custodiaven els vaixells intuís que, enmig de la forta tempesta, a ningú amb una mica de seny se li acudís d'abordar les embarcacions. Però això era més un desig que no pas el que podia ocórrer en la realitat. De sentinelles situats als llocs d'esguard, malgrat la mala mar, n'hi havia d'haver; d'això n'estaven segurs. Com també que aquella gent, acostumada a viure, navegar i lluitar en condicions extremes, es defensarien fins a la mort.

Rocaguinarda va observar amb deteniment els tres vaixells. Amb una lent d'augmentar va anar repassant les característiques d'aquelles embarcacions. Ell, que era un home de terra endins, criat a la vegueria de Vic, plena de boscos de faigs humits, alzines, avellaners i verns, intentava ara albirar com eren aquelles naus que estaven a punt d'abordar. Dues d'elles, de característiques similars a la que semblava la capitana, però de menor entitat, flanquejaven una altiva galiota o fusta de tres pals, de borda alta, amb les veles plegades i trinquet amb bauprès, que duia emplaçades a proa tres peces d'artilleria. La seva parella de guàrdia, més lleugeres i de menys calat, d'un sol pal i amb una fuselleria menys